

1 JOHDANTO

Tässä yhteenvetoraportissa on esitetty Elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman (VASU) toteutuminen vuonna 2024. Raporttiin on koostettu elintarvikeketjun viranomaisvalvonnan vaikuttavuus ja tulokset, valvonnassa havaitut puutteet sekä puutteista annetut seuraamukset Euroopan komission asetuksen (EU) 2019/723 edellyttämässä muodossa. Elintarvikeketjun valvontaviranomaisten verkoston muodostavat kunnat ja yksi hyvinvointialue, aluehallintovirastot, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Tulli, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Puolustusvoimat, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes sekä Ruokavirasto. Lainsäädännön valmistelusta ja kehittämisestä vastaa maa- ja metsätalousministeriö.

Yhteenvetoraportti pohjautuu yksittäisten valvontasektoreiden (kasvintuotanto; eläinten terveys ja hyvinvointi; elintarvikkeet, rehut ja luonnonmukainen tuotanto) laatimiin tarkempiin arvioihin oman toimintansa tuloksista ja onnistumisesta vuonna 2024. Sektorikohtaiset raportit julkaistaan [Ruokaviraston verkkosivuilla](#). Sektorikohtaisia raportteja täydentävät lisäksi yksittäisten viranomaisten omat arviot ja raportit toiminnan tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta.

EU:n virallista valvontaa koskevan asetuksen ((EU) 2017/625) tavoitteena on varmistaa:

- ihmisten terveys, mukaan lukien elintarviketurvallisuus, elintarvikkeiden laatu ja terveellisyys,
- eläinten terveys,
- kasvien terveys,
- eläinten hyvinvointi,
- kuluttajien suojeleminen, mukaan lukien harhaanjohtamisen estäminen,
- ympäristön suojelu.

Asetuksella varmistetaan myös elintarvikeketjun viranomaisvalvonnan laatua ja riskiperusteisuutta, jotka ovat olleet Suomessa pääsääntöisesti hyvällä tasolla. Ilman jatkuvaa ja ajantasaista opastusta, neuvontaa, koulutusta, riskinarviointia ja kattavaa laboratoriovalmiutta hyvän tason ylläpito ei kuitenkaan ole mahdollista. Viranomaisten tavoitteena on viranomaisvalvonnan vaikuttavuuden jatkuva lisääminen. Keskeisinä toimintatapoina tässä painottuvat ennakointi, valvonnan riskiperusteisuuden ja todentamismenetelmien jatkuva kehittäminen, sekä asioiden avoin valmistelu ja vuorovaikutuksen lisääminen sidosryhmien kanssa.

Kaikilla asetuksen piiriin kuuluvilla sektoreilla painotetaan toimijan omaa vastuuta toimintansa ja tuotteidensa säädöstenmukaisuudesta. Viranomaisten tehtävänä on varmistaa valvonnalla vaatimusten noudattamista ja tukea asiantuntemuksellaan toiminnalle asetettujen vaatimusten tuntemusta. Valvonnan tuloksilla voidaan siten todentaa ja osoittaa myös yritysten toiminnan ja tuotteiden vaatimustenmukaisuutta ja laatua, mikä toimii osaltaan kilpailuetuna säädösten mukaan toimiville toimijoille. Viranomaisvalvonta ja sen julkiset valvontatulokset hyödyttävätkin myös yritysten toimintaedellytyksiä ja kilpailukykyä, mikä on havaittavissa esimerkiksi ongelmien syntymisen estämisessä sekä elintarvikeketjun kansainvälisen kaupan edellytysten tukemisessa.

Elintarvikeketjun viranomaisille VASUssa 2021-2024 määritetyt strategiset vaikuttavuuspäämäärät olivat:

- kotimainen ruoantuotanto ja maaseutu ovat elinvoimaisia,
- ruoka on turvallista ja terveellistä,
- eläimet ja kasvit ovat terveitä ja hyvinvoivia.

Viranomaistoiminnan vaikuttavuutta vuonna 2024 todennettiin muun muassa valvonnan ja seurantaohjelmien tuloksilla sekä elintarvikeketjun valvonnan vaikuttavuustavoitteiden kehitystä kuvaavien tunnuslukujen toteutumisella (Taulukko 1.1).

Tunnuslukujen toteuman perusteella vuonna 2024:

- viranomaisvalvonta ja sen riskiperusteisuus toimii: puutteita havaitaan ja niitä korjataan,
- kotimainen raaka-ainetuotanto oli tuotantopanosten osalta kunnossa toimivan ja turvallisen ruokajärjestelmän varmistamiseksi,
- vakavilta eläintaudeilta vältyttiin eikä Suomeen ole asettunut vaarallisia eläintauoja; lintuinfluenssatilanne pysyi hallinnassa,
- eläinten hyvinvoinnin taso pysyi ennallaan ja valvontaa pystyttiin suuntaamaan riskiperusteisesti,
- mikrobilääkkeiden käyttö on Suomessa maltillista, antibioottiresistenssi on pysynyt vähäisenä, vaikka osin tunnuslukuihin liittyvät laskevat trendit ovat pysähtyneet,
- kasvinterveyden tila säilyi hyvänä eikä uusia karanteenituhoojia havaittu,
- elintarvikealan toimijat ja viranomaiset tunnistavat elintarvikkeisiin liittyvät turvallisuusriskit ja hallitsevat niitä, sekä kuluttajat saavat tutkittua ja puolueetonta tietoa valintojensa tueksi; näiden tavoitteiden osalta on ollut positiivista kehitystä ja vaikka elintarvikkeet aiheuttivat muutaman laajemman ruokamyrkytyspidemian, voidaan sanoa, että elintarvikkeiden terveellisyyden ja turvallisuuden osalta on kokonaisuutena edetty suotuisasti,
- kuluttajat voivat luottaa elintarvikkeiden turvallisuuteen ja elintarvikkeista annettaviin tietoihin varsin hyvin.

Vuoden 2024 osalta suunnitellut viranomaisvalvonnat saatiin pääosin toteutettua. Valvonnan toteumassa oli kuitenkin alueellisia ja sektorikohtaisia eroja, ja mm. turkistarhojen bioturvallisuustarkastuksilla oli vaikutuksia valvonnan toteumaan tietyillä valvontasektoreilla.

VASU toimi edelleen koko elintarvikeketjun valvonnan suunnittelun ja kehittämisen lähtökohtana sekä valvontaviranomaisten työn suunnittelun, ohjauksen ja koordinaation välihenkinä. Viranomaisten yhteisen kehittämisen keskeisenä keskustelufoorumina sekä toiminnan yhteensovittamisen ja yhteistyön varmistamisen työkaluna toimi Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmä, jossa ovat edustettuna kaikki elintarvikeketjun valvontaan osallistuvat toimivaltaiset viranomaiset. Tämän lisäksi jokaisella valvontasektorilla ja -järjestelmällä on omat, tiiviit yhteistyömuotonsa ja -kanavansa viranomaisverkostonsa puitteissa. Esimerkkejä viranomaisyhteistyön edelleen kehittymisestä vuonna 2024 ovat muun muassa erilaiset yhteiskoulutukset, alueelliset yhteistyöpalaverit sekä nk. valvontapaketit, joiden avulla tuotettiin kunnille kohdennettua ohjaus- ja koulutusaineistoa hyödynnettäväksi elintarvikkeiden koostumusvalvonnan tarkastuksilla.

Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmän keskeiset johtopäätökset vuoden 2024 valvontatulosten perusteella olivat:

- Vaikuttavuuden arviointi on huomioitava osana valvonnan kattavuuden, kohdentamisen ja todentamisen kehittämistä.
- Uudempia tehtäviä on keskitetty Ruokavirastoon, mutta ne vaativat kuitenkin huomioimista koko valvontaverkostossa.

- On tunnistettu, että perinteiset rekisteröinti- ja raportointimenetelmät eivät ole riittävän nopeita, eivätkä ole soveltuvia tiedolla johtamisen työkaluiksi.

Yhteiskunnallisesti merkittävää on, että moninaista haasteista huolimatta elintarvikeketjun viranomaiset onnistuivat edelleen hoitamaan keskeiset tehtävänsä varsin hyvin elintarvikeketjun turvallisuuden ja laadun varmistamisessa. Toiminnallaan viranomaiset osaltaan huolehtivat onnistuneesti siitä, että elintarvikeketjun huoltovarmuus ja ruokaturva kyettiin takaamaan, ja että elintarvikeketju ja elintarviketuotanto toimivat edelleen ilman merkittäviä ongelmia. Vuoden 2024 viranomaisvalvonnan osalta merkittävänä onnistumisena voidaankin pitää eläintautiepidemioiden ja vaarallisten kasvintuhoojien eteenpäin leviämisen estämistä, hyvän mikrobilääkeresistenssitilanteen sekä hyvän elintarviketurvallisuuden tason säilymistä.

Näiden yhteiskunnallisten vaikuttavuusnäkökulmien ohella onnistumisia vuonna 2024 olivat muun muassa valvonnan riskiperusteisuuden jatkuva kehittyminen valvonnan kohdentamiseksi, kattavan elintarvikevalvojan työkalupakin valmistuminen, seuraamusmaksun käyttöönoton edelleen laajeneminen ja sen vaikutukset valvontatoimenpiteiden loppuunsaattamiseen, sekä moninaiset erityiset onnistumiset yksittäisten haasteellisten valvontatilanteiden (esimerkiksi hepatiitti-E -epidemia, koirien puruluut) osalta. Säädöksiä noudattaneiden toimijoiden osuus on edelleen suuri lähes kaikilla valvontasektoreilla ja havaitut puutteet ovat suurelta osin varsin pieniriskisiä (esimerkiksi – kuten aikaisemminkin – puutteet dokumentaatioissa, kirjanpidossa, pakkausmerkinnöissä ja lämpötilan hallinnassa).

Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmän mukaan erityisiä onnistumisia vuonna 2024 olivat:

- Eläintautitilanne oli hyvä ja kasvitautien torjunta onnistui.
- Erilaisten erityistilanteiden hoitaminen onnistui.

Haasteita viranomaistoiminnalle aiheuttivat erityisesti yleinen ennakoimattomuus esim. julkisen talouden osalta, uudet tehtävät ja niiden resurssointi, ruokamyrkytys-epidemia-ilmoitusten lisääntyminen sekä kehittyneestä viranomaisyhteistyöstä huolimatta esiin tulleet tapaukset eläinten laittomaan tuontiin liittyen. Edelleen on myös edistettävä valvonnan yhdenmukaisuutta ja tasapuolisuutta ja varmistuttava mm. valvonnan riittävän kattavuuden toteutumisesta eri valvonta-alueilla. Tehtävien priorisointia on myös jatkuvasti kehitettävä riittävien resurssien varmistamiseksi.

Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmän johtopäätösten mukaan valvonnan erityisiä kehittämiskohteita ovat:

- Kehittämistyön muodot: kehittämiskohteiden määrittämiseen ja aikatauluun on panostettava.
- Aluehallintouudistus tulee huomioida kehitystyössä.
- Yhdenmukaisuuden varmistamiseksi tarvitaan uusia menetelmiä/yhdenmukaisuuden varmistaminen tulee huomioida kehitystyössä.
- Tietojärjestelmien kehittämistä tulee jatkaa (edelleen).

Edellisenä vuonna todetut kehittämiskohteet olivat: 1) Viranomaisten välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa tulee kehittää jatkuvasti, 2) Tietojärjestelmien kehittämistä tulee jatkaa (edelleen), 3) Toimijoiden vastuuta tulisi lisätä, niin nk. normaaliolosuhteissa kuin erityistilanteisakin, 4) Resurssien riittävyydestä ja valvonnan yhdenmukaisuudesta tulee varmistua myös

uusien tehtävien ”paineessa”. Näiden edistymisestä vuoden 2024 aikana todettiin, että toteuma ei ollut kaikkien kehittämiskohteiden osalta optimaalista mm. resurssihaasteiden ja siitä johtuvan tehtävien voimakkaan priorisoinnin vuoksi. Tosin osa näistä kehittämiskoh-teista on luonteeltaan pidemmän aikavälin tavoitteita.

Viranomaisyhteistyötä kehitettiin edelleen monin tavoin erityisesti paikallisella ja alueellisella tasolla, vaikka resurssihaasteet vaikeuttivat jo aikaisemmin vakiintuneiden yhteistyömuoto-jen toteutumista. Tietojärjestelmiä ja sähköistä asiointia on edistetty aktiivisesti, mutta osa hankkeista on kuitenkin viivästynyt ja tarpeita on edelleen paljon. Toimijoiden suhtautumi-nen valvontaan ja vastuunkanto on pääsääntöisesti positiivista kaikilla sektoreilla. Hyvänä esimerkkinä tästä on kustannusten jakautuminen koirien puruluihin liittyvän erityistilanteen hoidossa. Valvonnan henkilöresursseissa on havaittavissa positiivisia signaaleja erityisesti kunnallisten viranomaisten osalta, mutta toisaalta julkisen talouden haasteet ovat kaventa-neet resursseja erityisesti valtiosektorilla. Tällä voi pidemmällä aikavälillä olla vaikututa myös valvonnan valtakunnalliseen yhdenmukaisuuteen ja sen todentamiseen (mm. resurssit arvi-ointi- ja ohjauskäyntien toteuttamiseen).

Taulukko 1.1 Elintarvikeketjun valvonnan vaikuttavuustavoitteiden kehitystä kuvaavat tunnusluvut (Ruokaviraston strategiasta) 2020 - 2024.

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Toteuma 2024	Analyyysi 2024 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
Kotimainen ruoantuotanto ja maaseutu ovat elinvoimaisia	Vaatimukset täyttävien lannoitevalmisteiden osuus: kohdennetusti tarkastettavat lannoitenäytteet (%)		>75	78	68	72	67	43	Valvonnan riskiperusteisuuden onnistunut kohdentaminen vaikuttaa usein vähentävästi vaatimukset täyttävien kohteiden osuuteen. Lisäksi lainsäädännön muutos näkyy erityisesti pakkausmerkintäpuutteina.
	Vaatimukset täyttävien siemensektorin kohteiden osuus (%)	Säännöllisesti tarkastettavat kohteet	>95	96	98	98	98	98	
		Kohdennetusti tarkastetut kohteet	>85	91	90	94	95	95	
	Vaatimukset täyttävien valvonta-kohteiden (kasvinsuojeluaineet ja kasvinsuojeluin-aiden käyttö) osuus (%)		>75	67	59	71	51	75	
	Vaatimukset täyttävien rehunäytteiden osuus: elintarviketuotantoeläinten rehuissa esiintyvät haitalliset ja kielletyt aineet sekä eliöt (%)		>99	98	98,5	99	99	99	.

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Toteuma 2024	Analyyysi 2024 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
	Toimintaansa parantaneiden elintarvikealan toimijoiden osuus (%)		Kasvaa	61	65	65	68	70	HUOM: Arvioinnin laskentatapa päivitetty 2023.
	Elintarvikeviennin arvo (Mrd €)		Kasvaa	1,74	1,8	2,2	2,1	2,2	
	Petosepäilyjen määrä (Ruokaviraston tietoon tulleet) (kpl)		Kasvaa	55	57	75	63	37	Tiivistynyt viranomaisyhteistyö on johtanut siihen, että useiden valvontayksiköiden alueilla toimivia toimijoita koskevia rikosepäilytapauksia on selvitetty yhtenä kokonaisuutena. Yksittäiset rikosepäilytapaukset ovat siten usein aiempaa laajempia ja monialaisempia.
	Tutkintapyyntöjen (petokset) määrä (Ruokaviraston tietoon tulleet) (kpl)		Kasvaa	34	26	40	32	26	Tiivistynyt viranomaisyhteistyö on johtanut siihen, että useiden valvontayksiköiden alueilla toimivia toimijoita koskevia rikosepäilytapauksia on selvitetty yhtenä kokonaisuutena. Yksittäiset rikosepäilytapaukset ovat siten usein aiempaa laajempia ja monialaisempia.
Eläimet ja kasvit ovat terveitä ja hyvinvoivia	Vakavien eläintautien esiintyminen (kpl)	Ihmisen pitämät eläimet	Vähenee	0	8	1	71	0	
		Luonnonvaraiset eläimet	Vähenee	1	66	24	36	1	
	Eläintautitapausten eteenpäin leviämisen estämisen onnistuminen (vastustettavat eläintaudit) (kpl)		0	0	0	0	0	0	
	Eläinten hyvinvointikorvausta saaneiden tilojen		Kasvaa	60	61	62	64	65	

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Toteuma 2024	Analyyysi 2024 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
	osuus kotieläintiloista (%)								
	Luomueläintilojen lukumäärä (kpl)		Kasvaa	1126	1148	1145	1039	1008	Vuonna 2021 luomukotieläintiloja oli 1148 eli kymmenessä vuodessa lukumäärä on lähes kaksinkertaistunut (2011 644 kpl). Luomueläintiloista 80 % on emolehmä- tai lammastuotannossa, missä luomuun siirtyminen on useasti helppoa ruokinnan perustuessa karkearehuihin ja laiduntamiseen. Kaikissa luomueläintuotantomuodoissa eläinmäärä tilaa kohden jatkaa kasvuaan.
	Eläinten hyvinvointivaatimukset täyttävien tilojen osuus otantavaltionnassa tarkastetuista tiloista (%)		85	73	75	72	73	63	Valvonnan riskiperusteisuuden onnistunut kohdentaminen vaikuttaa usein vähentävästi vaatimukset täyttävien kohteiden osuuteen.
	Mikrobilääkeresistenssin määrä (%)	Siat ja broilerit	Vähenee	19,8	19,7	21,2	25,3	24,1	Koirien diagnostisten näytteiden E. coli -kannoista ESBL-kantojen osuus on pienentynyt vuodesta 2016 lähtien. Tavoitteen alle on päästy vuosina 2019-2022, mutta vuonna 2023 osuus on noussut yli tavoiterajan.
		Seuraeläinten (koirien) kliinisten näytteiden moniresistenttien bakteerien osuus tutkituista kannoista	<1,2 (ESBL)	0,5	0,3	0,6	1,5	Tietoa ei vielä saatavilla	
			<5 (MRSP)	4,5	5,7	5,1	3,6	Tietoa ei vielä saatavilla	
	Mikrobilääkkeiden käyttömäärät myyntimäärien perusteella (käyttömäärien perusteella osittain 2022 alkaen): tuotantoeläimet (mg/PCU)		Pysyy nykyisellään tai vähenee (hitaasti)	16	17	15	16	Tietoa ei vielä saatavilla	Myyntiin perustuvassa mikrobilääkkeiden (antibioottien) käytössä on pitkällä aikavälillä vähenevä trendi, vaikka vuosina 2016-2019 kuluutus pysyi samana. Alenevan trendin lisäksi myyntimäärissä on vuotuista vaihtelua, joka johtuu yksittäisten tuotantosuuntien eläinten lääkitystarpeen vaihtelusta (turkiseläimet, kalat).

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Toteuma 2024	Analyyysi 2024 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
	Seuraeläinten antibioottitablettien myynti (kg)		Vähenee (hitaasti)	899	922	775	853	Tietoa ei vielä saatavilla	Myyntiin perustuvassa mikrobilääkkeiden käytössä on pitkällä aikavälillä vähenevä trendi, vaikka viime vuosina myyntimäärissä on ollut jonkin verran vuotuista vaihtelua.
	Ihmisille kriittisten tärkeiden mikrobilääkkeiden myyntiin perustuvat käyttömäärät eläimille (mg/PCU)	Fluorokinoloniit Kolmannen ja korkeamman polven kefalosporiinit	Pysyy nykyisellään tai vähenee (hitaasti)	0,11 0	0,11 0,0004	0,1 0,0003	0,1 0,0003	Tietoa ei vielä saatavilla Tietoa ei vielä saatavilla	
	Karanteenituhoojien takia pysäytettyjen erien lukumäärä (kpl)		Kasvaa	0	0	0	2	0	Pysäytysten vähäinen määrä voi kertoa lainsäädännön toimivuudesta ja toimijoiden vastuullisuudesta tuhoojien leviämisen estämiseksi. Se voi myös kertoa sen, että karanteenituhoojia ei kyetä löytämään kasvien tuonti/sisämarkkinakaupan vaiheessa, minkä tulisi toisaalta näkyä löydöksinä kasvien tuotannossa.
	Karanteenituhoojien esiintymien lukumäärä (kpl)		Vähenee	217	299	233	219	244	Vuonna 2024 tuotantotiloille annettiin 7 uutta torjuntapäätöstä, mikä on vähemmän kuin vuonna 2023. Näistä 4 annettiin koloradonkuoriaisen ja 3 keltaperuna-ankeroisen esiintymisen vuoksi. Suurin osa esiintymistä on perunan karanteenikasvintuhoojia, joiden torjuntapäätökset ovat voimassa pitkään.
	Laatutuhoojien lukumäärä (kpl)		Kasvaa	0	1	1	2	3	
Ruoka on turvallista ja terveellistä	Raportoidut elintarvikeväitteiset ruokamyrkytys-epidemiat (lkm)	Epidemiat	<45	45	36	60	45	58	Raportoitujen ruokamyrkytys-epidemioiden määrä kuvaa epidemioiden määrän lisäksi raportoinnin aktiivisuutta. Näin ollen raportoitujen epidemioiden korkeaa määrää voidaan pitää myös positiivisena havaintona.
		Sairastuneet	<1000	990	1056	771	1671	993	
	Listeria monocytogenes-bakteerin aiheuttamat vakavat ruokamyrkytystapaukset (kpl)		Alittaa edellisen 5 vuoden keskiarvon (2024: <75)	93	70	68	93	50	

Strateginen vaikuttavuuspäämäärä	Tunnusluku		Tavoite	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Toteuma 2024	Analyyysi 2024 (mikäli tavoite ei täyttynyt)
	Salmonellan esiintyvyys (%)	Elintarviketuotantoeläinten markkinoille saatetuissa rehuissa	0	0	0	0	0	0	
		Elintarviketuotantoeläimissä	<1	<1	<1	0,1	<1	<1	
		Elintarvikkeissa	<0,5	<1	0,16	0,01	<0,5	<0,5	.
	Elintarvikeyrityksiin tehdyissä elintarviketietoja, ravintoarvoa ja markkinointia koskeissa Oiva-valvontatarkastuksissa parhaimmat tason saavuttaneet valvontakohteet (%)		>85	91	94	94	94	93	
	Oiva-elintarvikehuoneistotarkastuksissa parhaimmat tasot (A ja B) saavuttaneiden kohteiden osuus (%)		>85	88	87	86	85	84	Mahdollinen syy laskevaan trendiin voi edelleen olla koronapandemian aiheuttama ammattitaitoisen henkilöstön puute (erityisesti tarjoilupaikoissa) ja edelleen sen vaikutukset hygieniaosaamiseen. Myös rohkeampi C/D-arvion käyttö voi selittää trendiä. HUOM: Arvioinnin laskentatapa päivitetty 2023.

2 MONIVUOTISEN KANSALLISEN VALVONTASUUNNITELMAN TEHOKKAAN TOIMINNAN VARMISTAMISEKSI TOTEUTETUT TOIMENPITEET JA NIIDEN TULOKSET

Kukin toimivaltainen viranomainen vastasi ensisijaisesti itse oman toimintansa laadusta ja siihen liittyvästä toiminnan vaikuttavuuden ja tehokkuuden todentamisesta. Koko valvontaverkoston onnistumista arvioitiin erityisesti elintarvikeketjun valvonnan vaikuttavuustunnuslukujen (Kappale 1) ja muiden tunnuslukujen avulla. Valvontaverkoston onnistumista arvioitiin lisäksi Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmässä, Ruokaviraston järjestämissä sektorikohtaisissa VASU-katselmuksissa sekä Elintarvikeketjulinjan yhteisessä johdon katselmuksessa. Arviointi- ja ohjauskäyntejä tehtiin hieman vähemmän kuin vuonna 2023, mutta toteutuneet AJOt koettiin hyödyllisinä.

DG SANTE kohdisti Suomeen vuoden 2024 aikana kaksi nk. fact-finding -käyntiä (One Health - Pandemic transmission pathways, Animal welfare – Fish) sekä kaksi auditointia (Plant Health Survey Programmes, Food of Non-Animal Origin - Plant Protection Products - Authorisation, Marketing and Use). Lisäksi ketjuauditoinnissa toteutettiin yksi auditointi elintarvikeparanteiden valvontaan liittyen. Kaikkien auditointien osalta on käynnistetty korjaavien toimenpiteiden suunnittelu havaittujen huomioiden pohjalta.

KASVINTUOTANTO

Kasvintuotannolle VASUssa asetettujen vaikuttavuustavoitteiden voidaan arvioida toteutuneen hyvin. Kasvinterveydentila pysyi hyvänä ja tuotantopanosten laatu korkeana, mikä tukee huoltovarmuutta ja kokonaisturvallisuutta.

Valvontaviranomaisten toimenpiteillä varmistettiin, että toimijat tuntevat säädösten vaatimukset, toimivat niiden mukaisesti, ja että markkinoilla olevat tuotteet ovat säädösten mukaisia. Kasvintuotannon sektoreilla havaitut puutteet johtuivat usein toimijoiden ja viljelijöiden tietämättömyydestä tai ymmärtämättömyydestä säädösten vaatimuksista. Osa puutteista kuitenkin johtui myös tahallisuudesta ja välinpitämättömyydestä. Tarvittaessa havaittuihin puutteisiin ja rikkeisiin puututaan yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Etämyynti on kasvava trendi kaikilla sektoreilla ja esimerkiksi anonyymia näytteenottoa on testattu kaikilla kasvintuotannon sektoreilla.

Komissio teki kasvinterveyden auditoinnin 'Planning and Implementation of Plant Pest Surveys and the Development of Contingency Plans in Finland', 25.-29.11.2024 etäauditointina. Auditoinnin tuloksena todettiin, että kasvinterveyden valvontajärjestelmä täyttää EU:n kasvinterveys- ja valvonta-asetusten vaatimukset kartoitusten osalta, mutta prioriteettituhoojien valmiussuunnitelmia ei ollut laadittu säädösten edellyttämässä aikataulussa. Kansainvälinen siementarkastusjärjestö ISTA teki siemenyksikön näytteenottoa koskevan auditoinnin, josta saatiin vain yksi poikkeama. Siemenyksikön omaan toimintaan kohdistui kaksi sisäistä auditointia, joiden aiheina olivat näytteenottoprosessi ja kenttäkoetarkastuksessa havainnoimatta jätetyt ominaisuudet. Siemenen viljelystarkastuksiin ja näytteenottoon kohdistettuja AJO-käyntejä tehtiin 23 kappaletta, mikä oli selvästi enemmän kuin edellisinä vuosina. Lisäksi kahteen siemenkaupan markkinavalvontaa hoitavaan ELY-keskukseen tehtiin AJO-käynnit. Tukesin tekemään kasvinsuojeluaineiden markkinavalvontaan kohdistui vuonna 2024 komission suorittama virallinen auditointi. Auditointiin kuului koko kasvinsuojeluaineiden markkinavalvontajärjestelmän tarkastelu.

Kasvinterveys

Kasvinterveys- ja taimiaineiston valvontarekistereihin kuului vuonna 2024 vajaa 4 000 toimijaa, joka on reilu 1 000 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Määrän väheneminen johtuu meillä olevasta rekisterin siivouksesta. Valvonnasta 53 % suuntautui kartoituksiin ja tuotannon valvontaan, 32 % vientivalvontaan, 8 % tuontivalvontaan ja 7 % sisämarkkinavalvontaan. Valvonnasta 54 % kohdennettiin metsäsektorille, 31 % puutarhasektorille ja 14 % perunasektorille. Yhteensä tehtiin 3 013 tarkastusta (-6 %/2023) ja 2 602 laboratoriotutkimusta (-60 %/2023). Laboratoriotutkimukset vähenivät peruna-ankeroisten kartoitusvelvoitteen laskeamisesta vaadittuun 0,5 % tuotantoalasta ruokaperunan osalta, ruskokurttuviruksen kartoituksen riskiperusteisesta keskittämisestä pienemmille tomaattiviljelyksille, joiden lajikemäärä oli arvioitua pienempi ja osittain sekä valvonnan että laboratorion resursseista johtuen. Valvontasuunnitelman toteumaan (85 % (-4 %/2023)) vaikutti eniten tuontitarkastusmäärien reilusti pienempi toteuma ennalta arvioidusta.

Yleisesti ottaen Suomen kasvinterveyden tila pysyi hyvänä, koska uusia kasvintuhoojia ei todettu asettuneen Suomeen pysyvästi. Perunatuotannossa tehtiin torjuntapäätöksiä peruna-ankeroisten ja koloradonkuoriaisten vuoksi. Maahantuontikieltoja tehtiin 18 kappaletta kasvinterveystodistuksen puuttumisen ja asiakirjavirheiden sekä ISPM 15 -merkintä/käsittelypuutteiden vuoksi. Markkinointikieltoja annettiin 10 kappaletta suoja-aluekasvipassipuutteen, versopolteen ja mustikkasyövän sekä elävien hyönteisten ja sukkulamatojen vuoksi.

Kasvinterveyslainsäädäntö korostaa toimijoiden omaa vastuuta kasvinterveysriskien hallinnassa. Vuonna 2024 voitiin jättää sadan kasvipassitoimijan omavalvonnan tarkastukset tekemättä, koska he olivat noudattaneet laatimiansa riskinhallintasuunnitelmia eikä heidän edellisten vuosien omavalvonnan tarkastuksissa havaittu puutteita. Sekä kasvipasseja myöntävien toimijoiden (97 %) että puuta ISPM 15 -standardin mukaisesti käsittelevien tai käsitellystä puusta puisia pakkausmateriaaleja valmistavien ISPM 15 -toimijoiden (99,4 %) tarkastukset toteutuivat hyvin. Kasvipassitoimijoilla todetut puutteet olivat edellisen vuoden tasolla (19 %), kun taas ISPM 15 -toimijoilla huomautusten määrä kaksinkertaistui edellisestä vuodesta enemmän (10 %). Positiivista on, että 71 % kasvipassitoimijoista on tehnyt omavalvontasuunnitelman. Selkeitä sääntöjenvastaisuuksia tai puutteita, jotka aiheuttavat välitöntä vaaraa kasvinterveydelle, todettiin ISPM15-toimijoiden tarkastuksissa edellistä vuotta enemmän. Suurin osa puutteista pystyttiin korjaamaan uusintatarkastuksilla. Yleisesti ottaen toimijoiden vastuullisuus on kuitenkin hyvällä tasolla.

Suomen hyvä kasvinterveyden tila edesauttaa kasvien ja kasvituotteiden vientiä. Vientiä varten myönnettiin 9771 (+4 %/2023) kasvinterveystodistusta, joista suurin osa puutavaralle. Palautteena vientimaista saatiin kolme ilmoitusta koskien vientierissä esiintyneitä puutteita. Vuoden aikana vientivalmiusjärjestelmä päivitettiin vastaamaan USAn ja Australian tiukentuneita puuntuonnin vaatimuksia.

Toimijoiden, kansalaisten ja sidosryhmien tietämystä kasvinterveydestä lisättiin viestintäkanavia ja koulutusta käyttäen. Ruokavirasto osallistui puutarha-alan Lepaan näyttelyyn sekä EFSA:n #PlantHealth4Life -viestintäkampanjaan. Uudet kasvipasseja myöntävät toimijat suorittivat kasvinterveysvastaavan verkkokoulutuksen. Vastaava koulutus on käytössä puutarha-alan opiskelijoille. Toimijoita neuvottiin tarkastuskäytien yhteydessä ja heille viestittiin kasvinterveysasioista kohdennetuilla uutiskirjeillä, verkkosivuilla, lehtikirjoituksilla ja luennoimalla tilaisuuksissa.

Valvontajärjestelmää kehitettiin monella tavalla vuoden 2024 aikana. Palvelumuotoilun avulla selvitettiin Touko-asiointipalvelun asiakastytymättömyyden syitä asiakaskokemuksen

parantamiseksi. Projektin tuloksena selkiytetään ohjeistusta, viestintää, prosessia ja Toukon käytettävyyttä. Kehitysvaiheessa olevaa QField-puhelinsovellusta käytettiin feromoniansojen ja maastokartoitusten paikkatiedon tallentamisessa. Lisäksi kerättiin paikkatietokantaan hollanninjalavataudin oireiden havaintoilmoitukset tuhoojaepidemian varalta. Vuoden aikana valmisteltiin Mobiilikasvintarkastus -esiselvitystä, joka jatkuu vuonna 2025. Kehittämisellä tavoitellaan merkittävää valvonnan tehokkuuden ja riskiperusteisuuden lisäämistä sekä paikkatiedon systemaattista keräämistä ja hyödyntämistä.

Kasvinsuojeluaineet

Vuonna 2024 kasvinsuojeluainevalvonnan valvontakohteena oli sellainen avomaan viljely, jossa lohkojen läheisyydessä oli muuta asutusta. Valvontaa painotettiin näille alueille, koska kasvinsuojeluaineiden käyttöön liittyvät ristiriitatilanteet liittyvät usein siihen, että ruiskutuksia tehdään lähellä asutusta. Valvontasuunnitelman mukaisen valvonnan lisäksi tehtiin valvontaa ilmiantojen perusteella ja kasvinsuojeluainejäämävälvönnon havaintojen perusteella. Virallisessa valvonnassa valvottiin yhteensä 85 toimijaa, kun tavoite oli 83 toimijaa. Ehdollisuuden valvonnan yhteydessä kasvinsuojeluaineiden käyttöä valvottiin noin 1 % EU:n suoria tukia ja tiettyjä osarahoitteisia viljelijätukia hakeneista viljelijöistä.

Kasvinsuojeluaineiden virallisessa valvonnassa havaittiin puutteita yhteensä 21 toimijalla, mikä vastaa noin 25 % valvotuista kohteista. Puutteita havaittiin yhteensä 27 kpl. Eniten havaittiin puutteita kirjanpidossa, yhteensä 8 kappaletta. Kasvinsuojeluaineiden kasvinsuojeluaineen myyntipäällyksmerkintöjen noudattamista oli rikottu seitsemässä tapauksessa. Myyntipäällyksmerkinnän noudattamatta jättäminen liittyi esimerkiksi käyttömääriin ja -kertoihin tai valmistetta oli käytetty väärälle kasville. Ruiskun testaus oli vanhentunut tai se puuttui neljällä toimijalla, ja kasvinsuojelututkinto puuttui tai oli vanhentunut kolmella toimijalla.

Ehdollisuuden otantavalvonnassa havaittiin kasvinsuojeluaineiden käytön rikkomuksia yhteensä 54 tilalla, yhteensä 67 kpl. Valvonnassa oli yhteensä 465 tilaa. Laajennuksia ehdollisuuteen eli rikkomukset mitä havaittiin muissa kuin ehdollisuuden otantavalvonnassa olleilla tiloilla, tehtiin yhteensä 28 tilalle.

Vuodesta 2025 lähtien toimijalle voidaan antaa kasvinsuojeluaineiden käytön valvonnassa havaitusta laiminlyönnistä seuraamusmaksu, joka voi olla suuruudeltaan 300-5000 euroa.

Tukes jatkaa kasvinsuojeluaineiden valvonnassa Pohjoismaisen valvontayhteistyön nojalla valikoitujen valmisteiden valvontaa, joita on Pohjoismaisilla markkinoilla. Yhteistyön tavoitteena on saada parempaa kuvaa Pohjoismaisilla markkinoilla olevista kasvinsuojeluaineista sekä markkinoiden vahvuuksista ja mahdollisista haasteista. Lisäksi Tukesin valvonnan näytteeksi otettiin valmisteita, joiden sisältämä tehoaine on kansallisesti arvioitu kasvinsuojeluaineiden kestäväen käytön toimintaohjelmassa erityisesti tarkkailtavaksi tehoaineeksi. Valvontaan sisällytettiin myös valmisteita, joiden lupa oli päättynyt lähiaikoina.

Proaktiivisen valvonnan tavoitteena oli tarkastaa 20 valmistetta (tavoitetaso 5 % markkinoiden valmisteista). Proaktiivisessa valvonnassa otettiin 21 näytettä. Valmisteet voivat olla identtisiä keskenään. Tällaisia valmisteita ovat esimerkiksi alkuperäis- ja rinnakkaisvalmisteet tai saman valmisteiden eri erät. Tavoitteena on, että näin totutettuna saadaan tietoa siitä, onko markkinoilla väärennöksiä, tapahtuuko valmisteiden koostumuksissa muutoksia toimitusketjussa tai onko valmisteiden valmistuksen yhteydessä tapahtunut häiriöitä, jonka vuoksi valmiste ei täytä ennakkohyväksynnässä asetettuja ehtoja. Näytteenotolla ja valvonnalla varmistetaan, että markkinoilla olevien valmisteiden merkinnät ja käyttöä koskevat ohjeistukset vastaavat Tukesin hyväksymispäätöstä ja valmisteet täyttävät kemiallisilta ominaisuuksiltaan

tutkituilla osin hyväksymispäätöksessä asetetut kriteerit. Valvonnassa tarkastettiin myös kemikaalitietojen ilmoittamista koskevien velvoitteiden noudattamista kemikaalilakiin perustuen (Kemikaalilaki 599/2013 22 §).

Kasvinsuojeluaineiden proaktiivisen valvonnan perusteella kasvinsuojeluaineita koskevaa lainsäädäntöä noudatetaan pääsääntöisesti hyvin. Pistokoeluonteisesti tehty suunnitelman mukaiset tarkastukset osoittivat, että markkinoilla olevat valmisteet olivat tarkastetuilta osin pääsääntöisesti vaatimuksenmukaisia. Kolmasosassa valmistenäytteissä kasvinsuojeluaineen varoitusetiketit tai myyntipäällyksen käyttöohjeet eivät kuitenkaan vastanneet täysin hyväksymispäätöstä. Kemiallisten vaatimusten osalta kaikki analysoidut näytteet vastasivat tutkituilla osin vaatimuksia. Tukes kohdentaa valvontaa myös ilmoitusten kautta tulleisiin tapauksiin, joita vuonna 2024 oli 21 tapausta.

Tukes valvoo kasvinsuojeluaineiden jakelijoiden ja vähittäismyyjien luokse tehtyjen tarkastuksien yhteydessä, että tutkintotodistukseen, sen esittämiseen ja kirjanpitoon liittyviä velvoitteita noudatetaan ammattikäyttöön tarkoitettujen kasvinsuojeluainevalmisteiden myynnin yhteydessä. Tukesin kasvinsuojeluainevalvonnan havaintojen perusteella toimijoiden tietämyksen kasvinsuojeluaineiden markkinoille saattamiseen liittyvistä velvoitteista on pääsääntöisesti hyvällä tasolla. Yhdessä tarkastuksessa havaittiin vanhentuneita kasvinsuojeluaineita, mutta toimija hävitti valmisteen asianmukaisesti tarkastuksen jälkeen.

Kasvinsuojeluainelaki uudistettiin vuonna 2024 ja Tukesin asiantuntijoita on osallistunut lain päivitystyöhön. Uudistettu laki huomioi paremmin mm. EU:n valvonta-asetuksen vaatimukset. Tukes on markkinavalvonnassaan ottanut huomioon uudistukset ja käynnistänyt tarvittavat päivitystyöt valvontatoimintaan. Vuonna 2024 Tukes käynnisti riskiperusteisen valvonnan avuksi tarkoitetun riskimatriisin päivittämisen. Riskimatriisi kattaa myös kasvinsuojeluainelainsäädännön ja kasvinsuojeluaineet. Päivitystyö saatiin valmiiksi vuonna 2024 ja päivitetty malli otetaan asteittain käyttöön vuonna 2025.

Lannoitevalmisteet

Lannoitelainsäädännössä tapahtui merkittävä muutos, kun uuden EU:n lannoitevalmisteasetuksen soveltaminen alkoi vuonna 2022. Samaan aikaan tuli voimaan myös uusi kansallinen lannoitelaki. Lisäksi vuonna 2023 tulivat voimaan lannoitevalmisteiden laatua ja toiminnan harjoittamista koskevat uudet maa- ja metsätalousministeriön asetukset. Lainsäädännön valmistelu ja toimeenpano vaativat merkittäviä resursseja lannoitevalvonnalta myös vuonna 2024. Lainsäädännön merkittävien muutosten takia valvonnassa painotettiin lainsäädännön toimeenpanoa ja muutoksista tiedottamista ja toimijoiden ohjaamista.

Lainsäädännössä Ruokavirastolle uutena tehtävänä tullut ainesosaluettelon laadinta vaati lannoitevalvonnalta merkittävää työpanosta. Talouden toimijoiden ainesosahakemusten käsittely on edellyttänyt uudentyyppistä turvallisuuden arviointiin perustuvaa menettelyä Ruokaviraston ylläpitämään ainesosaluetteloon lisättävien ainesosien osalta.

Lannoitevalvonta otti käyttöön Komission ylläpitämän markkinavalvontaviranomaisille tarkoitetun tieto- ja viestintäjärjestelmän (ICSMS). CE-merkittyjä lannoitevalmisteita vietiin vuonna 2024 järjestelmään noin 30 kappaletta. Vuoden 2024 aikana otettiin käyttöön myös sähköinen näytelähete, joka nopeuttaa ja helpottaa valvontanäytteiden kirjaamista ja näytteiden analysointiin viemistä.

Valvonnan tavoitteena on, että vähintään 75 % tarkastetuista tuotteista täyttävät säädöksissä asetetut vaatimukset. Tuotevalvonnassa löydettiin tavoitetta enemmän säädösten

vastaisia tuotteita. Valvotuista tuotteista 57,6 %:lle annettiin joko yksi tai useampi huomautus, kehoitus, määräys tai kielto. Valtaosa huomautuksista liittyi pakkausmerkintöihin, koska markkinoilla oli vielä paljon vanhan lainsäädännön mukaisilla merkinnöillä olevia tuotteita. Kaikille näille annettiin kehoitus tuoteselosteen uudistamiseksi.

Valvontatulosten perusteella Suomessa valmistetut ja markkinoille saatetut lannoitteet, maanparannusaineet ja muut lannoitevalmisteet täyttävät pääosin lainsäädännössä niiden turvallisuudelle ja laadulle asetetut vaatimukset eikä erityisiä ongelmia ole esiintynyt. Tuotteiden valvonnassa havaitut vakavat puutteet ovat pysyneet vähäisellä tasolla. Valvontanäytteiden perusteella tehtyjä kieltopäätöksiä annettiin 12 näytteelle. Kieltojen määrä oli kuitenkin suurempi kuin viime vuosina on yleensä annettu, koska lannoitealan toimijat eivät olleet kaikilta osin sisäistäneet muuttuneita vaatimuksia. Tuotteisiin liittyviä poikkeamia havaittiin lähes kaikissa tutkituissa tuoteryhmissä. Orgaanisissa lannoitevalmisteissa puutteita on tyyppillisesti todettu epäorgaanisia tuotteita enemmän, mutta tämä ero on viime vuosina pienentynyt ja osin poistunut kokonaan.

Valmistuksen valvonta kohdistuu orgaanisia lannoitevalmisteita valmistaviin laitoksiin, joissa käsittelyyn liittyy hygieenisen turvallisuuden varmentava käsittely. Todetuissa puutteissa korostuu toiminnan muutoksista johtuvat puutteet, kuten raaka-ainemuutoksista johtuvien vaatimusten huomioimattomuus ja omavalvonnan toteutuksen puutteet. Suurten ammattimaisesti toimivien ja taajempaan valvottujen laitosten kohdalla puutteita todetaan vähemmän kuin pienillä laitoksilla

Siemen

Huoltovarmuuden ja ruokaturvan näkökulmasta sertifioidun siemenen laatu ja määrä vastasivat hyvin viljelijöiden tarvetta. Henkilöresurssien vähäisyys johtivat siihen, että toimitusajat venyivät pidemmiksi kuin mihin siemenala on tottunut, vaikka kaikki erät sertifioitiinkin. Asiakkailta tuli useita huolestuneita yhteydenottoja. Siemenen ja siemenperunan sisämarkkina-kauppa ja vienti jatkuivat vilkkaina.

Kasvukauden sääolot, satotaso ja siemenen itävyys olivat keskimääräisiä, vaikka joillain alueilla helteet aiheuttivat kuivuutta. Hometoksiineja esiintyi runsaasti. EU:lta saatiin itävyyspoikkeus ohralle, vehnälle, härkäpavulle, rypsilille, puna-apilalle ja alsikeapilalle.

Sertifioidun siemenen hyväksytty tuotantoala oli 37 693 ha. Viljelystarkastuksissa hylättiin 2,3 % tarkastetusta pinta-alasta, joista yleisimmät hylkäyssyyt olivat tarkastusten peruttaminen ja hukkakaura. Siemensertifiointimäärät olivat keskimääräisillä tasoilla. Viljakasvien siementä sertifioitiin 71 000 tn.

Mobiiliviljelystarkastuksen otti käyttöön puolet viljelystarkastajista. Valtiovarainministeriöstä saatavalla rahoituksella tehtävä Ruokaviraston digitalisaatiohanke Sähköinen asiointi elintarvikeketjussa (SALLI) etenee ja vuonna 2024 rahoituksella tehtiin kenttäkoeosiota, siemen-seosten hyväksymistä ja markkinavalvontaa Elmo-tietojärjestelmässä. Lisäksi määriteltiin viljelystarkastusten käsittelyä ja päätöksenteon automatisointia Elmossa.

Siemenkaupan markkinavalvonnan painopisteenä vuonna 2024 olivat sertifioimattoman siemenen tietoverkoissa tapahtuvan markkinoinnin seuranta ja valvonta, valvontanäytteenotto nurmikkosiemenseoksista, herneen siemenen alkuperävalvonta sekä hylättyjen viljelysten käytön valvonta. ELY-keskusten tekemän valvonnan toteutumistasen keskiarvo oli 90 %.

Toimijoihin kohdistuvia tarkastuksia tehtiin Ruokavirastossa ja ELY-keskuksissa yhteensä 277. Puutteita havaittiin yhteensä 127 kpl. Määrällisesti eniten puutteita esiintyi toiminnan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnissä sekä sertifioimattoman siemenen markkinoinnissa. Kahdentoista valvontanäytteen, jotka pääosin olivat nurmikkosiemenseoksia, itävyysvaatimus ei täyttnyt. Sertifioimattoman siemenen markkinointia havaittiin edellisvuotta enemmän. Markkinoijat olivat pääasiassa yksityishenkilöitä erilaisissa Facebook-ryhmissä. Herneen siemenen alkuperävalvonnassa ei havaittu, että viljelijöille olisi markkinoitu sertifioimatonta siementä. Sertifioimattoman siemenen suhteellisen runsas käyttö vaikuttaa johtuvan siitä, että viljelijät tekivät päätöksen käyttää rehutavaraa siemeneksi.

Siemenkaupan markkinavalvonnassa siemenlain rikkomuksista annettiin yhteensä 15 markkinointikieltoa, mikä oli enemmän kuin edellisenä vuonna. Kirjallisia huomautuksia annettiin kaksi ja seuraamusmaksuja ei lainkaan. Etämyynnin valvonnassa testattiin tunnistamatonta näytteenottoa, jossa havaittiin yhden toimijan nettikaupan markkinoinnin olevan siemenlain vastaista.

Siemenyksikön GM-valvontasuunnitelman mukaisesti näytteet GM-määritystä varten otettiin neljästä syysrapsierästä. Erien alkuperämaa oli muu kuin Suomi. Näytteissä ei todettu muuntogeenistä organismia.

ELÄINTEN TERVEYS JA HYVINVOINTI

Eläinten terveydelle ja hyvinvoinnille asetetut vaikuttavuustavoitteet saavutettiin pääosin. Eläintautitilanne oli rauhallinen vuoden 2023 poikkeuksellisen laajan turkistarhojen ja luonnonvaraisten lintujen lintuinfluenssaepidemian jälkeen. Epidemian jatkohoitotyöt veivät kuitenkin edelleen resurssia muilta eläinten terveyden ja hyvinvoinnin tehtäviltä.

Valvonnassa havaitut yksittäiset laiminlyönnit eivät vaikuttaneet laajemmin eläinten terveyteen ja hyvinvointiin tai eläintautien leviämiseen maassa. Hyvinvoinnin otantavalvonnoissa todetut laiminlyönnit osoittavat myös sen, että valvonnan riskiperusteinen kohdentaminen toimii hyvin. Alue- ja paikallistason virkaeläinlääkärijärjestelmä on perusta luotettavalle valvonnalle.

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnassa todettuihin puutteisiin ei ole selvää yksittäistä syytä, vaan kyse on monitahoisista tekijöistä ja ne vaihtelevat eri eläinlajien välillä. Lemmikki- ja harraste-eläinten pitäjien laiminlyöntien taustalla on usein tietämättömyyttä. Vakavimpiin ongelmiin liittyy yleensä eläinten omistajien sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Ammattimaisessa eläintenpidossa laiminlyöntien taustalla on harvemmin tiedonpuute. Tyypillisiä syitä voivat olla eläinten omistajien ja hoitajien turtuminen, jaksamisen väärinarviointi, säädösten noudattamisen kalleus ja alan lisääntyneet tuottavuusvaatimukset.

Eläinten terveys

Vakavia eläintauteja ei todettu lainkaan ihmisten pitämissä eläimissä. Luonnonvaraisissa eläimissä todettiin yksi lintuinfluenssatapaus linnulla. Kunnaneläinlääkäreiden valvonta turkistarhojen uusista bioturvallisuusvaatimuksista toteutui hyvin, tarhoista tarkastettiin 99 %. Puutteita todettiin 31 %:lla tarhoista.

Suomi säilyi edelleen vapaana useimmista strategisesti tärkeistä eläintaudeista. Tuotantoeläinten salmonellatartuntojen määrä pysyi alle 1 % tavoitetasolla, poikkeuksena *Gallus gallus* -lajin broilereiden munivat emoparvet, joissa salmonellan esiintyvyys oli 1,5 % tutkituista parvista. Eläintautilainsäädäntöä noudatettiin pääsääntöisesti hyvin, ja motivaatio

eläintautien torjuntaan säilyi pääosin hyvänä. Eläintautiepäilyjen ilmoittaminen tapahtui vaatimusten mukaisesti. Todetut ja epäillyt tautitapaukset hoidettiin tehokkaasti, ja suunnitelmallinen eläintautiseuranta täytti pääosin sekä EU-lainsäädännön vaatimukset että kansalliset tavoitteet. Kunnaneläinlääkärien suorittamassa terveysvalvonnoissa jäätin joiltain osin alle tavoitetason.

Eläinten lääkitseminen

Lääkitsemisen valvonnan tavoitteena on varmistaa lääkkeiden lainsäädännön mukainen hallittu käyttö. Lääkkeiden käyttö eläimille ei saa aiheuttaa vaaraa ihmisille, eläimille tai ympäristölle. Mikrobilääkkeiden käyttö Suomessa oli maltillista tuotantoeläimillä ja tuotantoeläinten patogeeneiden resistenssitilanne on pääosin hyvä. Vuonna 2024 tuotantoeläintiloille tehtiin yhteensä 105 eläinten lääkitsemisen tarkastusta, mikä on sama määrä kuin edellisellä vuonna. Asetetun tavoitteen mukaisesti valvonta oli kattavinta sika- ja nautatiloilla. Epäilyyn perustuvia valvontoja tehtiin 24, joista 16 oli seurausta meijereiden omavalvonnassa todetuista antibioottijäämistä (2023: 14). Otantavalvonnassa todettiin puutteita 40 % tiloista, epäilyvalvonnoissa 63 % tiloista. Aluehallintovirastot jatkoivat myös hevostallien lääkitsemisvalvontoja. Talleja tarkastettiin 80. Hevospassit olivat tarkastettavissa 80 % talleista, mikä on parannusta edellisiin vuosiin. Otantavalvonnassa todettiin puutteita 76 % talleista, epäilyvalvonnoissa 100 % talleista. Eläinlääkäreiden valvonnan kattavuus nousi hieman aiemmasta, vaikka eläintautiepidemioiden hoito verotti aluehallintovirastojen resursseja. Eläinlääkäreiden valvontamäärät olivat edelleen alhaisia. Eläinlääkärien valvonnassa todetut puutteet olivat yleisiä, tähän vaikuttaa se, että valvonnat olivat pääosin epäilyn perustuvia.

Eläinten merkintä ja rekisteröinti

Valvonnalle asetetut määrälliset tavoitteet toteutuivat, kaikkien otantatarkastuksilla valvottavien eläinlajien (naudat, siat, lampaat ja vuohet) osalta saavutettiin 3 % valvontavelvoite. Tunnistamisen ja rekisteröinnin puutteita todettiin 68 % valvotuista tiloista (Ely-keskusten valvonnat, muista ei saatavissa yhteenvetotietoa tietojärjestelmän puuttumisen vuoksi). Valvontaviranomaiset asettivat yhteensä 125 siirtokieltoa ja 27 seuraamusmaksua.

Eläinten hyvinvointi

Tuotantoeläintilojen hyvinvoinnin otantatarkastusten vaikuttavuustavoite on, että vähintään 85 % tarkastetuista tiloista täyttää vaatimukset. Vuonna 2024 tavoitetta ei edelleenkään saavutettu, vaatimukset täyttyivät 63 %:lla tiloista. Tulos selittyy osin sillä, että valvonnan riskiperusteisuutta on edelleen parannettu. Kaupallisten eläinkuljetusten valvonnassa tavoitteena on, että vähintään 90 % tarkastetuista eläinkuljetuksista täyttää vaatimukset. Vuonna 2024 tavoitteeseen ei päästy, laiminlyöntejä havaittiin 12 %:ssa tarkastetuista kuljetuksista. Ruokaviraston tietojärjestelmä, josta aikaisemmin saatiin epäilyyn perustuvien tarkastusten tiedot, suljettiin vuonna 2023. Vuoden 2024 osalta tiedot saadaan aluehallintovirastojen keräämänä, ja tiedoissa on mukana myös muita eläinten hyvinvointivalvonnan tyyppejä. Keräystavan muutoksen takia lukuja ei voi verrata edellisvuosien lukuihin. Tallennettujen tietojen mukaan muuta eläinten hyvinvoinnin valvontaa suoritettiin yli 7 500 valvontakäynnillä. Pääosa valvonnoista oli epäilyyn perustuvia (5 406 kpl) ja 47 %:lla kaikista epäilyyn perustuvista käynneistä havaittiin epäkohtia. Eläinsuojeluvalvonnalle asetettuja määrällisiä tavoitteita ei aivan saavutettu. Otantaan perustuvista tuotantoeläintilojen eläinsuojelutarkastuksista toteutui 88 %, mutta aluehallintovirastojen välillä oli eroja tavoitteiden saavuttamisessa.

Sivutuotteet

Sivutuotevalvonnan vaikuttavuutta koskevana tavoitteena on varmistaa, ettei sivutuotteista aiheudu eläintautien leviämisen vaaraa, eikä muutakaan vaaraa ympäristölle, ihmisille tai eläimille. Laitosvalvonnan määrällinen tavoite toteutui Ruokaviraston valvonnan osalta

täysin. Laitosvalvontaa lisättiin edellisvuoteen verrattuna, ja käynnistettiin myös eläintautien leviämiseen estämiseen ja bioturvallisuuteen kohdistuvaa valvontaa. Tämän takia valvon-
nassa todettiin aiempaa enemmän puutteita ja myös vakavia puutteita. Suurin osa puutteista
oli kuitenkin vakavuudeltaan pienimpiä, eikä niiden arvioitu aiheuttavan merkittäviä riskejä
eläinten tai ihmisten terveydelle, tai elintarvikkeiden, rehujen tai ympäristön turvallisuudelle.
Kunnaneläinlääkäreille suunnitelluista laitostarkastuksista toteutui vain 22 % ja tilavalvon-
noista 43 %.

Eläinlääkinnällinen rajatarkastus

Eläinlääkinnällisen rajatarkastuksen vaikuttavuustavoitteet saavutettiin: tuonnin mukana ei
todettu saapuneen vastustettavia eläintauteja ja tuontielintarvikkeiden ei todettu aiheutta-
neen ihmisten sairastumistapauksia. Kaikki eläinlääkinnälliseen rajatarkastukseen ohjautu-
neet erät tarkastettiin ja näytteitä tutkittiin näytteenottosuunnitelman mukaisesti. Elintarvik-
keita tarkastettiin 534 erää, näistä annettiin kirjallinen huomautus 19 erälle ja hylättiin 5
erää. Sivutuote-eristä (746 kpl) hylättiin 2 kpl ja kirjallinen huomautus annettiin 8 erälle.
Eläineriä tarkastettiin 15, hyläyksiä tai kirjallisia huomautuksia ei ollut.

ELINTARVIKEET, REHUT JA LUONNONMUKAINEN TUOTANTO

Viranomaisvalvonnan ja -tutkimusten tulokset vuodelta 2024 kertovat, että elintarvikkeiden,
elintarvikekontaktimateriaalien ja rehujen turvallisuus sekä luomutuotannon vaatimusten-
mukaisuus olivat kokonaisuutena hyvällä tasolla. Elintarvikkeiden ja rehujen turvallisuuteen
ja laatuun liittyvät erityistilanteet, kuten epidemiaselvitykset ja takaisinvedot, hoidettiin erit-
tään tehokkaasti. Toiminnan vaatimustenmukaisuus ja toimijoiden vastuunotto ovat entises-
tään parantuneet. Kuluttaja voi luottaa elintarvikkeiden ja luomutuotteiden turvallisuuteen ja
aitouteen varsin hyvin.

Elintarvikkeiden valvonta- ja seurantaohjelmia toteutettiin vuonna 2024 pääosin vaatimus-
ten ja ohjeiden mukaisesti ja elintarvikehuoneistojen valvonnan tulokset olivat pääosin hyviä.
Alkutuotannon tarkastusmäärät jäivät hieman suositelluista, mutta joidenkin toimintatyypp-
pien tarkastusmäärissä oli nousua. Elintarvikehuoneistojen valvonnassa elintarvikehygieni-
aan liittyviä asioita tarkastettiin hyvin, mutta joidenkin tuoteturvallisuuden osa-alueiden val-
vontamäärät jäivät hieman tavoitteista. Kontaktimateriaalitoiminnan valvontamäärissä näh-
tiin nousua.

Elintarvikealan yrityksiin tehtiin vuonna 2024 seurantatarkastukset mukaan lukien yhteensä
23720 Oivan mukaista valvontatarkastusta. Tarkastusten määrä on n. 5 % enemmän kuin
edellisenä vuonna, ja määrä kasvoi myös vuonna 2023. Oiva-elintarvikehuoneistotarkastuk-
sissa neliportaisella arviointiasteikolla (A,B,C,D) parhaimmat tasot, eli A- ja B-tulokset, saavut-
taneiden valvontakohteiden osuus oli 83,8 % tavoitearvon ollessa 85 %. Tämän valtakunnalli-
sen tunnusluvun tulos on ollut laskusuunnassa joitakin vuosia, ja koronapandemian aiheut-
tama kasvanut valvontatarve on ollut laskuun yhtenä syynä. Alan kustannuskriisin ja osaavan
työvoiman saannin hankaluuden arvellaan vaikuttaneen tähän myös. On myös todennä-
köistä, että uusien koulutusten ja ohjeiden myötä elintarvikevalvontaviranomaiset puuttuvat
herkemmin puutteisiin.

Vuonna 2024 elintarvikevälikkeiden epidemioita oli 58 kpl (tavoite alle 45) määrän ollessa
hieman suurempi kuin vuonna 2023. Elintarvikevälikkeissä epidemioissa sairastui yhteensä
993 henkilöä (tavoite alle 1000), ja sairastuneiden määrä oli pienempi kuin vuonna 2023.
Vuonna 2024 norovirus oli aiempien vuosien tapaan yleisin tunnistettu yksittäinen

taudinaiheuttaja elintarvikevälikkeissä epidemioissa. Sekä raportoitujen epidemioiden että niissä sairastuneiden henkilöiden määrät vaihtelevat tyypillisesti eri vuosien välillä.

Elintarvikkeiden takaisinvetojen kokonaismäärä kääntyi kahden vuoden laskun jälkeen selkeään nousuun. Syitä kehitykseen arvellaan olevan parantuneessa viranomais- ja omavalvonnassa sekä aiempaa avoimemmassa tiedonkulussa.

Vakavia puutteita todettiin elintarvikevalvonnassa varsin vähän. Yleisimpiä olivat hygieniaan, tilojen soveltuvuuteen ja kunnossapitoon, näytteenottoon sekä pakkausmerkintöihin ja elintarviketietoihin liittyvien vaatimusten täyttämisen puutteet sekä jäljitettävyyteen ja elintarvikekohtaisiin erityisvaatimuksiin liittyvät puutteet. Kolmansista maista tuotavissa ja sisämarkkinoilla olevista elintarvikkeissa esiintyi enemmän elintarviketurvallisuusriskejä kuin kotimaassa tuotetuissa.

Rehuvalvonnan osalta tavoitteena on, että vaatimukset täyttävien rehunäytteiden osuus on 99 % ja että salmonellaa ei esiinny markkinoille saatetuissa elintarviketuotantoeläinten rehuissa. Molemmat tavoitteet saavutettiin. Rehualan alkutuotannon toimijoiden ja rehualan toimijoiden tarkastusten toteuma oli 98 %. Tuontirehujen salmonellalöydökset haastavat edelleen Suomen hyvää salmonellatilannetta. Elintarviketuotantoeläimille tarkoitetuissa rehuissa ei todettu jäämien enimmäismääriä ylittäviä pitoisuuksia kokkidiostaatteja eikä lääkeaineiden jäämiä. Tarkastustyöstä kerätty asiakaspalaute on rehuvalvonnan osalta erittäin positiivista.

Luonnonmukaisen tuotannon valvonta toteutui valvontasuunnitelman mukaisesti ja suomalainen kuluttaja voi luottaa luomumerkintöjen oikeellisuuteen.

Elintarvike- ja rehuvalvonnassa suurimpana yksittäisenä syynä vaatimusten täyttymisen puutteisiin oli toimijoiden tietämättömyys vaatimuksista. Tahallista laistamista vaatimuksista ja selvästi petoksen tunnusmerkit täyttävää toimintaa on myös havaittavissa jossain määrin. Myös osaamisen puute, välinpitämättömyys, taloudelliset vaikeudet tai vaatimusten yksityiskohtaisuus lisäävät puutteita toiminnassa. Elintarvikevalvonnassa käytettävä Oiva-järjestelmä parantaa elintarvikealan toimijoiden tietoja vaatimuksista ja vaatimusten noudattamista, koska valvonnassa käytettävät ohjeet ovat julkisia. Oiva on myös yhtenäistänyt valvonnan osalta lainsäädännön vaatimusten tulkintaa ja seuraamusten käyttöä.

Elintarvike- ja rehuvalvonnassa käytetään yleisesti kehotuksia, joilla pyritään saamaan toimija korjaamaan puutteita. Mikäli kehoitus ei riitä korjaamaan epäkohtaa, valvontaviranomainen käyttää hallinnollisia pakkokeinoja, kuten määräyksiä ja kieltoja. Oiva-järjestelmän arvioidaan yhtenäistävän myös pakkokeinojen käyttöä. Oiva lisää myös uusintatarkastuksia, joilla tarkastetaan edellisissä tarkastuksissa havaittujen puutteiden korjaaminen ja varmistetaan epäkohtien poistuminen. Valvonnassa on kuitenkin edelleen panostettava myös perusasioiden hallinnan ja puutteiden korjaamisen varmistamiseen. Tuontielintarvikkeiden (kolmasmaatuonti) valvonnassa erät, joissa havaitaan epäkohtia, hävitetään tai palautetaan lähtömaahan. Kolmansista maista tuotujen ja sisämarkkinoilla olevien rehujen osalta myös rehuerien käsittely epäkohdan poistamiseksi on mahdollista hävityksen ja palautuksen ohella.

3 MONIVUOTISIIN KANSALLISIIN VALVONTASUUNNITELMIIN TEHDYT MUUTOKSET

Suomi on laatinut uuden elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman vuosille 2025-2028, joka julkaistiin vuoden 2024 lopussa. Uuden VASUn valmistelussa otettiin huomioon paitsi erilaiset kansalliset strategiat ja tulosohjaussopimukset, myös aikaisemmat valvontatulokset, mahdolliset uudet riskit, uusi tieteellinen tieto, valvontajärjestelmiin kohdistuneiden auditointien tulokset, tiedossa olevat lainsäädännön muutokset sekä muut toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset. Valmistelutyötä tehtiin koordinoitusti Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmässä, jossa ovat edustettuna kaikki elintarvikeketjun toimintavaltaiset viranomaiset. VASUun 2025-2028 sovittiin seuraavat yhteiset kehittämissuhteet: 1. Valmius, varautuminen ja huoltovarmuus, 2. Vastuullisuus ja kestävyys, 3. Teknologia ja tieto, jotka osaltaan edistävät strategisten päämäärien toteutumista.

Yhteisten kehittämissuhteiden, aikaisempien valvontatulosten ja muiden vaikuttavien asioiden pohjalta kullekin sektorille laadittiin monivuotinen toimenpidesuunnitelma viranomaisvalvonnan erityisistä valtakunnallisista painopisteistä vuosille 2025-2028, ja niitä päivitetään tarpeiden mukaan vuosittain. Vuoden 2026 toimenpidesuunnitelmaan kuuluu kasvintuotannon alueella mm. elintarviketuotantoon tarkoitettujen lannoitevalmisteiden valvontaa, metsätuhoojien kartoitusta, valmiusharjoittelua, vihannesten taimituottajien säännöllisen valvonnan aloittaminen, ammattimaisen kasvinsuojeluaineiden käytön valvontaa sekä tarkastamattoman siemenen valvontaa. Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin alueella painotetaan lakisääteisten perustehtävien sujumisen varmistamista aluehallintouudistuksen jälkeen sekä eläinlääkintähuoltolain vaatimusten toteutumiseen eläinlääkäripalveluiden järjestämisessä. Elintarviketurvallisuuden, rehujen ja luonnonmukaisen tuotannon alueella vuonna 2026 tarkoituksena on edelleen kehittää sähköistä asiointia ja raportointia sekä loppuunsaattaa aikaisempi valtakunnallinen painopiste (histamiini kalatuotteissa näytteenottoprojekti). Lisäksi suunnitelmana on lisätä elintarvikealan toimijoiden ja valvojien HACCP-osaamista. VASUssa 2025-2028 pyrittiin vähentämään valtakunnallisten painopisteiden määrää, jotta toimivaltaisilla viranomaisilla olisi enemmän resursseja omien, VASUn mukaisten painotusten, tarpeiden huomioimiseen valvontasuunnitelmia laadittaessa. Kaikkien valvontasektoreiden toimenpidesuunnitelmia tullaan kuitenkin tarkastelemaan ja tarvittaessa päivittämään jatkossakin vuosittain. Yhdessä säännöllisesti toteutettavan, riskiperusteisen viranomaisvalvonnan kanssa näillä toimenpiteillä pyritään varmistamaan jatkossakin tehokas ja vaikuttava valvonta, jolla edistetään virallista valvontaa koskevan asetuksen tavoitteita, strategisia vaikutavuuspäämääriä sekä kansallisten valvontajärjestelmien erityisiä tavoitteita.

Muut uuteen VASUun kohdistuvat muutostarpeet kohdistuvat lähinnä vuoden 2026 alusta toteutettavan aluehallintouudistuksen huomioimiseen erityisesti valvontajärjestelmien kuvausten osalta.

Eri sektoreilla sovellettaviin riskiluokituksiin ei ole merkittäviä muutostarpeita. Valvonnan riskiperusteisuutta sen sijaan edistetään ja kehitetään jatkuvasti osana normaalia toimintaa.

4 MAKSUT

Elintarvikeketjun viranomaisvalvonta on suurimmalta osin maksullista. Maksuilla katetaan virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimista aiheutuvia kustannuksia. Lisätietoa elintarvikeketjun viranomaistoiminnan maksullisuudesta, viranomaisten taksoista sekä niiden määräytymisperusteista on löydettävissä [Ruokaviraston internet-sivuilta](#).